

Xavier Hernandez-Pilar Comes: BRAMBI (il. Jordi Ballonga)
Houghton Mifflin Company, Boston 1990.

Rijedak je slučaj odlučiti se u znanstvenome časopisu prikazati djelo koje samo nema strogo znanstvene ambicije, no razlozi su za takvu odluku, a njih je više, zapravo takvi da će o njima valjati opširno progovoriti u drugome dijelu ovoga teksta, nakon predstavljanja same knjige. Iza naslova BRAMBI krije se zapravo bogato ilustrirana kratka povijest izmišljenoga sredozemnog grada, kojega, kako se to može saznati već iz teksta na ovitku, "nije moguće locirati niti na jednoj karti. Njegovo se ime ne pojavljuje na stranicama časopisa ili historijskih djela. Pa ipak, mogao je egzistirati bilo gdje uzduž obala Sredozemlja". Taj izmišljeni grad što ga portretira ovo djelo, stvarno je sukus istraživanja povijesti gradskoga života Sredozemlja, i nije čudo da je jedan od auktora zamisli i samoga djela, Xavier Hernandez, bio profesorom "socijalne historije" na Sveučilištu u Barceloni, prije no što će preći u Odjel Obrazovanja katalonske vlade. Ova druga činjenica, naime to da se radi o čovjeku čija su uža specijalnost postali odgoj i obrazovanje, vrlo je jasno utjecala na narav i koncepciju samoga djela.

Na ukupno nekih šezdestak stranica, u četmaest jasno profiliranih povijesnih cjelina, s bogatim i vrlo vješto uradjenim ilustracijama, prikazan je razvojni put "Brambia", od naseobine poljodjelaca i stočara, do suvremene metropole s kraja 20. stoljeća. Na kronološkoj osi koja predstavlja otprilike 2500 godina povijesti Sredozemlja, auktori su odabrali sljedeće ključne točke: 1. *Poljodjelci i stočari* - 4. st. p. K.; 2. *Legionarski logor* - 2. st. p. K.; 3. *Veliki rimski grad* - 2. st. n. K.; 4. *Doba barbara* - 6. st.; 5. *Zvonici i bojevi feudalizma* - kasno 11. st.; 6. *Vrhunac sredovječne grada* - sredina 13. st.; 7. *Trgovačka ekspanzija* - sredina 15. st.; 8. *Procvat Renesanse* - rano 16. st.; 9. *Utvrđeni grad* - sredina 17. st.; 10. *Tvornice i Prosvijećenost* - sredina 18. st.; 11. *Stare ulice, nove tvornice* - sredina 19. st.; - 12. *Bujanje i urbani rast* - rano 20. st.; 13. *Veliko trgovačko i industrijsko središte* - sredina 20. st.; 14. *Između prošlosti i budućnosti* - kraj 20. st. Svatko onaj tko je iole upoznat sa suvremenim trendovima i dostignućima povijesnih znanosti, od francuske "nove historije" i Fernanda Braudela, kao njezina najistaknutijega istraživača upravo povijesti Sredozemlja, do multidisciplinarnoga pristupa američkoga polihistorika Lewisa Mumforda (u nas prevedeni *Grad u historiji* i *Mit o mašini*), već će iz ovakvoga kronološkoga koncipiranja odmah razabrati kako ima posla s djelom izradjenim sukladno najnovijim znanstvenim rezultatima.

No, kako su se auktori odlučili predstaviti sredozemni grad u ovih četmaest ključnih točki njegove povijesti. Svako je cjelini posvećeno svega četiri stranice - velika panoramska slika "Brambia" na dvije, te tekstualna i likovna razrada onih detalja koji su znakoviti za svako razdoblje na sljedeće dvije stranice. Što su, pak, po mišljenju Hernandeza i Comesove detalji znakoviti za svako od ovih razdoblja? U 4.

st. p. K. to su "obrambena utvrda", "kuća", "žitnica" i "kultiviranje tla". U "Legionarskom logoru" iz 2. st. p. K. to su "zidine iz doba Republike", "palisade", "mostovi i ceste" te konačno "planiranje grada". U "Velikom rimskom gradu" to su "forum", "javno kupatilo", "kazalište", "arena", "aqueduct" te "stambena insula". U kasnijim razdobljima to će, uz praćenje razvoja same ljudske nastambe, biti "mlin", "romanička crkva" i "gotička katedrala" itd. itd., sve do "nogometnog igrališta" i "vodovodnog i kanalizacijskog sustava" s početka 20. st., odnosno "auto-cesta i zaobilaznica", "prirodnih parkova" i komplicirane mreže podzemne gradske infrastrukture na kraju 20. st.

Rječju, auktori su izabrali ono što tvori srž ljudskoga života u gradskom okolišu, i to gradskom okolišu specifičnom upravo za, uvjetno rečeno, sjevernu, europsku polovicu sredozemnoga prostora i kulturu koja se tu razvija evo već preko dvadeset stoljeća. Dakako, gradski je život i kultura koja se razvija unutar njegovih okvira stvar koja daleko nadilazi granice Sredozemlja, te se mnogoštošta od onoga što su Hernandez i Comesova izabrali kao ključne točke ponavlja i u drugim zemljopisnim područjima, osobito u novije doba kada svijet poprima značajke "globalnoga sela". No, istodobno kroz ovaj sažeti prikaz vrlo se jasno daje uočiti koji su to čimbenici tijekom povijesnoga gibanja u dva posljednja milenija utjecali na stvaranje i zaokruživanje kulturne cjeline koju se danas posve slobodno može označiti kao sredozemni civilizacijski krug.

I upravo tu počinje priča o razlozima koji su auktora ovih redaka opredijelili na predstavljanje ove i ovakve i knjige. Naime, već se na prvi pogled daje razabrati kako se povijest gotovo svih hrvatskih priobalnih gradskih središta, od Poreča do Dubrovnika, u dobroj mjeri pronalazi u i poklapa s poviješću izmišljenoga "Brambia". To je poklapanje negdje veće negdje manje (zacijelo najveće u slučaju Splita, koji je gotovo mogao poslužiti kao radni model Hernandezu i Comesovoj), u ovisnosti o silnicama povijesnoga razvoja, koje su neka od tih središta usmjeravale ka izrastanju u velike i moderne gradove, dok su drugima određivale mnogo manje spektakularnu sudbinu stagniranja u razmjerama dostignutim prije stotinu, dvjesto ili više godina. No, knjiga o "Brambiu" poučna je za hrvatskoga čitatelja, odnosno za svakoga tko se bavi hrvatskom prošlošću a dobro je upoznat i sa suvremenim stanjem ove zemlje, budući usporedbom današnjega stvarnog stanja hrvatskih priobalnih gradskih središta i triju posljednjih poglavlja (12, 13 i 14) vrlo jasno i u kratkom roku može spoznati u kojoj su mjeri pogubni rezultati 70-godišnjeg života u Jugoslaviji i posljednjih 45 godina "socijalizma". Ti su gradovi, naime, u 20. stoljeće ušli nakon istoga razvojnog puta i na istim pozicijama kao i većina drugih europskih gradova Sredozemlja, ali su danas, usljed silne nebrige, nasilnoga povezivanja i utjecaja iz sredina koje su se razvijale i profilirale u posve različitim kulturnim obrascima, pa, konačno, i namjernoga kočenja u razvoju, u situaciji iz koje je, uz pozorno planiranje i ogromni trud, jedva moguće hvatati korak s istovrsnim središtima civiliziranoga svijeta. Stoga, kratki ali i pozorno izbalansirani prikaz povijesti

izmišljenoga "Brambia" može biti poticaj našim povjesničarima za dublje istraživanje i raščlambu uzroka koji su hrvatske gradove na jadranskoj obali doveli u situaciju u kakvoj se danas nalaze.

Mladen ANČIĆ

DE ADMINISTRANDO IMPERIO

Ove je godine (1994) u izdanju zagrebačkih izdavača "August Cesarec" i "AGM d.o.o." izašao pretisak Tomašićeva hrvatskog prijevoda spisa bizanstskog cara-pisca Konstantina VII. Porfirogeneta (905-959) poznatijeg pod latinskim naslovom *De administrando imperio*. Nikola pl. Tomašić (1864-1918) nije doživio tiskanje svoga prijevoda toga Porfirogenetova djela jer je umro prije nego je bilo završeno tiskanje broja *Vjesnika* u kojem je trebao izaći taj prijevod. To je bio *Vjesnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arkiva*, 20, 1918, str. 22-79, kojem prijevodu je sam autor dao radni naslov "Život i djela cara Konstantina VII. Porfirogeneta". Preostali rukopis Tomašićeva prijevoda istog djela priredio je i objelodanio Emilij Laszowski u *Vjesniku kr. državnog arkiva*, II serija, 8, 1928, str. 1-70, čime je to djelo bilo u cjelini prevedeno na hrvatski jezik. Pretisku, o kojem je riječ, pod naslovom Konstantin Porfirogenet, *O upravljanju carstvom*, dodan je iz Tomašićeve ostavštine, koja se čuva u Arhivu Hrvatske, njegov prijevod na hrvatski jezik također Porfirogenetova spisa *De thematibus*. Pretisak je praćen predgovorom Stjepana Antoljaka, te pogovorom i prilogom za životopis Nikole pl. Tomašića iz pera Mladena Švaba.

Porfirogenetovo djelo *De administrando imperio* temelji se na izvorima. Za hrvatsku su povijest najbitnije njegove glave 29-31, koje ujedno predstavljaju, doduše nepotpunu, prvu povijest Hrvata. To je djelo nezaobilazno za pojavu Hrvata na istočnoj obali Jadrana i njezinu zaleđu. Na početku 29. glave govori se o slavensko-avarskom osvajanju Salone i Dalmacije. Slično se ponavlja i na početku 30. glave, a zatim slijedi govor o dolasku Hrvata i njihovoj pobjedi nad Avarima. U istoj se glavi govori o odnosima Hrvata i Franaka. U 31. glavi ponovno se govori o dolasku Hrvata, ovog puta na poticaj cara Heraklija (610-641).

U historiografiji se o tim pitanjima nakon Tomašićeva prijevoda dosta pisalo. Parcijalno izdvajamo samo neka mišljenja.

Dvije verzije o padu Salone podijelile su mišljenja među istraživačima navedenog Porfirogenetovog djela. B. Grafenauer je dao prednost verziji iz 30. galve, opravdavajući to njezinom većom stilskom kvalitetom. Razlike o dolasku Hrvata sadržane u 30. i 31. glavi podvojile su i mišljenja među historičarima. Ipak je većina pristala uz 30. glavu. Najsporniji moment o tom pitanju, sadržan samo u 31. glavi, jest Heraklijeva uloga oko dolaska i pokrštenja Hrvata. Careva je zasluga odbačena iz razloga što je ta činjenica propaganda bizantskog dvora. Takvo je Hauptmannovo